

te Amsterdam, aler men tot de benoeming van Dr. Palache overging, den Minister gepolst, of van hem soms een wetsvoorstel ware te wachten, dat Amsterdam onthief van de verplichting om een godgeleerde-faculteit te hebben.

Voor afschaffing van de theologische faculteiten zijn ook zij.

We zijn echter niet voor afschaffing zonder meer. We bedanken er voor ons door de ongelooften te laten gebruiken om de theologie van de openbare Universiteiten te verbannen. Men zal er ons heusch niet dankbaar voor zijn b.v. in den vorm van subsidieverleening aan bijzondere hogescholen.

We zijn alleen voor afschaffing, als die afschaffing het begin is van de afschaffing van alle faculteiten, d.w.z. als de Regeering zich gaat bewegen in de richting het Hooger Onderwijs aan het particulier initiatief over te dragen.

Men meene toch niet, dat het kwaad alleen in de theologische faculteit zit. Het zit overal. Alleen in de theologische faculteit wordt het — en dat is een voordeel — nog het gemakkelijkst ontdrekt.

E. W. G.

* De Christelijke Pers.

Onze Christelijke Dagbladen genieten nog lang niet den steun en de waardeering, waarop ze recht hebben.

Het zijn waarlijk niet alleen de meer eenvoudige gezinnen, waarin alleen de neutrale of quasi-neutrale krant komt.

Integendeel, indien men het eens percentsgewijze ging uitdrukken, zijn het misschien juist vooral de meer-ontwikkelde, die onze eigen bladen niet lezen.

Ge kent de redeneering. Een groote courant — „Handelsblad“ of „Rotterdammer“ — kan ik niet missen. En er nog „De Standaard“ bij te nemen, ik zou het wel willen, maar het wordt me te duur.

En het gevolg? Dat men niet alleen de principiële voorlichting, die van onze zijde gegeven wordt, niet onder oogen krijgt, maar, om slechts iets te noemen, Kamerverslagen ontvangt van de hand van menschen, die altijd een Christelijk Kabinet bestrijden, wat het ook doet.

Laten we eens aannemen, dat men werkelijk de groote courant niet missen kan en dat men er geen twee kan betalen.

Kan men dan niet twee bladen samen lezen? Men behoeft er zich heusch niet voor te schamen. Allermint in dezen tijd.

E. W. G.

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN.

Rondom de Bijbelsche treurspelen van Racine.

V.

Inhoud van de vorige artikelen: Kort overzicht van Racine's levensloop. Het mislukken van Phédre brengt een omkeer in zijn leven, doet hem het terrein van de toneelkunst verlaten en brengt hem weer terug tot de gewestelijke gemeenschap met Port-Royal.

Twaalf jaren daarna verzoekt Mme de Maintenon hem, een toneelstuk te schrijven voor de leerlingen van het instituut Saint-Cyr. Uitwijding over Mme de Maintenon en haar verhouding tot Lodewijk XIV.

Mme de Maintenon sticht de school van Saint-Cyr voor meisjes van den armen adel en wijdt zich geheel daaraan. Op haar verzoek schrijft Racine voor de scholieren Esther. De voorstellingen zijn een groot succes.

Tusschen den Abasverus van den Bijbel en dien van Racine is een groot onderscheid, dat eenmaal voorkomt in het feit, dat de „klassieke“ kunst zich niet inslaat met de lokale kleur.

De kooren van Esther vormen een lyrisch element in het treurspel. Schaarschte van lyrische poëzie in de XVIIIe eeuw. Oorzaak: de grootheid van een tijdperk is de objectiviteit. De opvoeringen van Esther brengen zooveel wereldsche dingen in de school van Saint-Cyr, dat de stichteres besluit, voortaan dergelijke voorstellingen in allen eenvoud te doen plaats vinden.

Racine maakt van Athalia de hoofdfiguur van zijn tweede tragedie. Haar moordlust geeft hij een betrekkelijk „nobele“ motivering, die van weerwraak en haat. De antagonist is dit stuk is Jojada, de tritagonist Abner. Analyse van het stuk.

In het derde bedrijf gaat de actie van de protagonist evenwijdig met die van den antagonist voort. De spanning neemt toe. Mathan komt uit naam van zijn gebiedster het kind als gijzelaar opeischen. De hoogepriester jaagt hem weg. Josabeth weelaagt over de gevaren, die haar pleegkind bedreigen, maar Jojada vindt er juist een reden in, om zijn voornemen te verhaasten en den jongen prins juist nu tot koning te laten uitroepen in den tempel.

Het vierde bedrijf houdt denzelfden evenwijdigen gang, maar de actie verbreedt zich, terwijl de spanning toeneemt. Athalia doet het beleg slaan om den tempel, sluit Abner, den eenigen vriend, dien Jojada in haar gevolg had, in de boeien, omdat ze hem begint te wantrouwen. Aan den anderen kant gaat Jojada voort met zijn plan ten uitvoer te brengen en vertoont den jongen koning aan de priesters en levieten.

Het laatste bedrijf is fel bewogen: Het begint met de onverwachte verschijning van Abner, die door Athalia uit zijn boeien is bevrijd,

DOOR AMERIKA.

IV.

Op de Berengaria.

Eigenlijk behoort het volgende nog thuis in mijn vorigen brief.

Want in mijn schrijven ben ik nog steeds op den overtocht.

Toch heb ik er voor het gemak maar een nieuw opschrift boven geplaatst.

Ik had passage genomen op de „Berengaria“, het grootste schip van de Cunard-Lijn. Als ik mij niet vergis, zal de in aanbouw zijnde „Statendam“ van de Holland-Amerika-Lijn 40.000 ton meten. De „Berengaria“ heeft er 52.000. Wie in een onzer havens de schepen van 30.000 ton heeft gezien en zich verwonderd heeft over de inrichting er van, kan er zich eenigszins een voorstelling van vormen hoe de „Berengaria“ er uitziet en wat zij alzoo in zich bergt. Zo gelijkt naar het aantal passagiers, dat zij vervoert, een drijvend dorp, maar naar den aard van haar tijdelijke bewoners en de weelde, die zij hun biedt, een moderne stad. Zij mag een wonder van scheepbouwkunst heeten. Doch de eer daarvan komt niet toe aan de Engelschen, ook niet aan de Amerikanen, maar aan de Duitschers. De „Berengaria“ toch is de ongedoopte „Vaterland“.

Een machtigen indruk maakte zij toen zij daar op de reede van Cherbourg lag. Zij was van Southampton overgestoken, maar vaart de haven van Cherbourg niet binnen. Een tender brengt de passagiers, die uit de richting van Parijs komen, naar de „Berengaria“.

En als men dan van het kleine schip af den zeekoloss nader, hoort men links en rechts uitroepen van verbazing. Eindelijk klemt ons scheepje zich met touwen aan den reus vast. We zien tegen den scheepswand van de „Berengaria“ op als tegen een rots van metaal. Daar gaat het lichaam van den kolos open. Door een paar luiken (op zichzelf respectabele stalen kluisdeuren) glippen passagiers en porteurs met de bagage naar binnen. De kolos eet ze op, maar verroert geen vin. De menschjes werken en zwoegen tegen de metalen ribben van het zeemonster naar omhoog. Sommigen wachten beneden tot een slokbeweging van de lift hen naar boven zuigt. Ieder zoekt zijn plaats, de een in het warme ingewand, de ander op het witte bovenlijf van het monster. Dan gilt het zijn ongeduld uit.

ten einde te kunnen dienen als parlementair tusschen haar en den hoogepriester. In naam van de koningin komt hij met een vredesvoorstel. Ziehier op welke voorwaarden de vrede kan worden verkregen: de koningin eischt den knaap op en maakt tevens aanspraak op een schat, die volgens geruchten in den tempel verborgen moet zijn. Jojada antwoordt, dat de knaap en de schat beiden ter beschikking van de koningin zijn, maar dat deze in eigen persoon, en vergezeld van slechts enkelen ze moet komen halen. De hoogepriester speculeert op de dubbele betekenissen die trësor, schat, kan hebben. Het kind, de spruit Davids, is immers een kostbaar kleinood tevens. Abner, die tot het laatste toe onwetende blijft omtrent de identiteit van het priesterknaapje, brengt goedgelovig deze boodschap woordelijk aan zijn meesteres over en zoo ziet men deze in den tempel verschijnen. Oogenblikkelijk merkt zij, dat ze bedrogen is. Zij wil terug om haar Tyriërs te roepen, maar vindt den toegang tot de tempelpoort versperd. Wel gaat de schaar priesters en levieten uiteen, maar om een leviet door te laten, die met luider stemme verkondigt, dat de vreemde horden, met panischen schrik bevangen, van voor den tempel zijn wegevlucht. Athalia, ziende dat voor haar alle hoop op behoud is vervlogen, erkent, dat ze overwonnen is. Met een variant op de bekende woorden, die zoo menigmaal Julianus den Afvallige in den mond zijn gegeven, doet Racine haar zeggen:

Dieu des Juifs, tu l'emportes...

Maar, in stede van zich te onderwerpen, trotseert zij den toorn Gods en, in den persoon van den jongen koning, dien haar oogen aanschouwen, vervloekt zij al degenen, die iets van doen hebben met den God der Joden.

Men zal bij het lezen van dit schema weinig vermoeden den fierden gang van het stuk. Van het begin tot het einde houdt het de aandacht gevangen en nergens verlaat ons de gedachte aan de geestelijke kern van de actie, de Gods-gedachte zich openbarende in de lotgevallen van Israël en daarmee in die van het gansche menschedom.

Menigeen heeft wellicht bij de lezing van het schema de zwakke plek van het treurspel aangevoeld. Het is de dubbelzinnigheid, — een ander woord is er moeilijk voor te vinden — waarmee de hoogepriester Athalia in den tempel lokt.

Nu de dichter de figuur der koningin zoo niet sympathiek, dan toch achtenswaardig heeft voorgesteld, is een dergelijk middel tegenover haar niet geoorloofd, en evenmin is het te rechtvaardigen, dat een man als Jojada, een geloofsheid, zich er van bedient.

Het gemaakt weer in beweging. En met souvereine minachting voor wat achter ligt steekt het snuivend zijn kop in de golven en met vorstelijke waardigheid glijdt het over de ietwat ruige zee.

Den volgenden morgen maakte ik al dadelijk kennis met iets, wat naar ik geloof, typisch Amerikaans is. Ik heb gedurende heel mijn verblijf in Amerika telkens weer hooren noemen het woord: „exercise“. Daaronder verstaat men: lichaamsbeweging. Tot in den Mormoonschen boekwinkel in Utah toe leest gij het met reclameletter op sprekende boekomslagen.

En hoe men die „exercise“ opvatte, was aan boord reeds merkbaar. Als gij opstaat en vóór het ontbijt den neus eens in den wind steekt, ziet gij daar dames en heeren hollen over het wandeldek. Zij suggereeren zichzelf gedurig tot full speed. Geen raspaard zou het draven hun kunnen verbeteren. Dat duurt ongeveer een half uur à drie kwartier. Na het ontbijt beginnen de langslapers den wedloop. Dat herhaalt zich een paar keer 's daags.

Op zichzelf komt gij deze lichaamsbeweging niet anders dan prijzen. De maaltijden bieden een overstelpend overvloed van spijzen. Slechts weinigen kennen zooveel zelfbedwang, dat zij de maat, die zij zich aan den huiselijken disch aanleggen, aan boord niet te zeer overschrijden. Zij verontschuldigen zich met de hongerwekkende kracht van de zeelucht. Toch sprak ik er, die zulk een zeereis maken om eens een poos lang coëpous te kunnen dineeren. En als zij hun overdadigheid er niet een beetje uitliepen, zou de vetvorming de dichtgroeiing niet onbedenklijk in de hand werken.

Toch zit er achter die harddraverij, naar ik later zou merken, nog wat meer. In zekeren zin spreekt daarin het Amerikaansche geweten zich uit. Welk een groote plaats gymnastiek en sport in het Amerikaansche leven ook inneemt, toch staat de Amerikaan voor een aanmerkelijk dagelijksch deficit aan lichaamsbeweging. Hij zit als in zijn auto vastgekleefd. Voor een loopje van een half uur haalt hij zijn auto uit de garage. Doet hij dat om tijd te winnen? Soms, maar niet altijd. Hij zal het u toegeven, dat er meestal wel een wandelingetje af kan, maar hij is het loopen ontwend.

Daarom tamboeren de dokters zoo op „exercise“. Daarbij keuren zij over het algemeen wandelen af. Men moet er meer vaart achter zetten. Het moet met de loopas gaan. Of hun raad veel uitwerkt? Misschien wel bij menschen, wier gezondheid ernstig heeft geleden onder het gemis aan lichamelijke beweging. Doch de anderen wippen

Het stuk, dat kwaliteiten genoeg bezat om Esther ver in de schaduw te stellen, had, bij de enkele opvoeringen te Saint-Cyr, ongeveer geen succes. De oorzaak van deze mislukking moet niet gezocht worden in de fout, die Jojada begaat, maar louter en alleen in het feit, dat er bij de opvoeringen geen sprake was van costumeering of decors. Het is natuurlijk niet omdat de koning met de enkelen, die zijn gevolg uitmaakten, niet hoog genoeg stonden om Racine's verzen mooi te vinden en getroffen te worden door de schoone structuur van dit treurspel ook al werd dit gespeeld in de grootste soberheid en zonder enig uiterlijk vertoon. Maar de meisjes hadden de costuums noodig om goed in hare rollen te komen en die met geestdrift te spelen. Hoe onherkenbaarder de jonge speler is, met des te meer vrijmoedigheid komt hij voor het voetlicht. Als men dan ook op een partijtje of schoolavondje de jongelui laat grimeeren, een pruik opzetten en ze door een of andere costumier laat uitdossen, geschiedt zulks niet altijd, zooals wel eens beweerd wordt, uit zucht naar wereldgelijkvormigheid, maar alleen omdat het goede spel van de vermomming vrijwel afhankelijk is. Het schmink, de opgeplakte wenkbrauwen, het klatergoud en het fluweel werken als een pantser, waarachter het jonge hart rustiger klopt.

Racine heeft het mislukken van zijn stuk waarschijnlijk niet aan een betrekkelijk zoo onschuldige oorzaak toegeschreven. In zijn hyper-gevoelheid zag hij maar één ding: zijn schoon treurspel, waarin hij al zijn dramatisch genie had uitgestort had niet vermocht den koning te behagen. Geen enkel compliment had de stroeve lippen van den aangebedene overschreden. Dat was voldoende, om den dichter tot in het diepst van zijn ziel te schokken en te grieven. Hij verbood onmiddellijk, dat het stuk ooit meer zou opgevoerd worden, en liet kort daarop dezelfde bepaling in zijn testament opnemen.

Men heeft zich, natuurlijk, aan Racine's uitersten wil even weinig gestoord als aan die van Toetankamon. Een dertigtal jaren na zijn dood reeds werd Athalia op de planken gebracht. Het succes was er ineens. En sedert is het vele honderden malen gespeeld en altijd weet het nieuwe scharen — niet alleen van scholieren en vreemdelingen *) — te trekken en te boeien.

MARMEISTEIN.

*) Voor wie in, Parijs bijvoorebeeld, afzonderlijke matinee's worden georganiseerd. Men speelt uitsluitend „klassieke“ stukken. De stadsschoolburg te Amsterdam geeft eveneens, wel allermint voor het „uitgaand“ publiek, maar in hoofdzaak voor scholieren, elken Nieuwjaarsdag Vondels „Gisbrecht van Amstel“.

om den ik moest tijk houe gemak Natu zijn er i deel var later.

Dit al dek zich maar he voornem die den gingen, en werd ondersch de, nat over hu kijken.

Of dit strijd is?

Ongeto Amerika stout be afgewerk ik zal de aand

De vol in, dat brengen, vergeten.

De An kere hoo genoemd, als nerge Het A

Toch is menigeen dat is he

in het b over te l meer zijn conservati die als g diept hij

Doch v Een tw Men be

zijn om t roem stel het niet w

Daarom den oeen tweede en streng gel Het is meenschaf De stoor zeker.

Zij staan de tweede de derde, ten het o

En de f lijk hij ne Het lijk

Zij schij mosfeer, d te voelen.

De verv dergaat en dere alle broederings invloed.

Zoo noo Hoe zit Schep z

heerlijk? Met deze

Wat aan is de gods Of lieve

van passag Dan kom der, zonde

Maar da in den got

In deze l openbaar.

Toch lag Of hij ha

Maar dan dit voorset

Alles is lens te spa

Van een Men kree

te hooren. Een ooge

druk van d Prayer-hook voorgezegd nageleden. Evenwel

van alle an Hoe arm

Wijze God v

De krach

ervaren.

souvereine
het smit-
lijke waar-
zee.
d dadelijk
isch Ame-
ijn verblijf
het woord:
chaamsbe-
kwinkel in
r op spre-

was aan
n vóór het
steekt, ziet
het wandel-
full speed.
nnen ver-
uur a drie-
slapers den
r's daags.
weging niet
een over-
e weinigen
e maat, die
leggen, aan
terontschul-
cht van de
een zeereis
te kunnen
er niet een
lichtgroeiing

maar ik later
zin spreekt
h uit. Welk
in het Ame-
at de Ame-
sch deficit
n auto vast-
lf uur haalt
dat om tijd
Hij zal het
undelingetje
nd.

„exercise”.
n wandelen
zetten. Het
zal veel uit-
wier gezond-
gemis aan
eren wippen

ezat om Es-
had, bij de
geveer geen
ng moet niet
begaat, maar
bij de opvoe-
ning of decors.
ning met de
niet hoog ge-
voel te vinden
me structuur
speeld in de
erlijk vertoon-
s noodig om
te met geest-
de jonge spe-
aid komt bij
p een partijtje
rimeeren, een
ere costumier
jd, zooals wel
wereldgelijk-
oede spel van
Het schimk,
ergoud en het
narichter het

jn stuk waar-
o onschuldige
r-gevoeligheid
euspel, waarin
itgestort, had
n. Geen enkel
van den aan-
oldoende, om
zijn ziel te
l onmiddellijk
oerd worden,
t in zijn testi-

racine's uiter-
aan die van
na zijn dood
ken gebracht
ert is het vele
eet het nieuwe
en vreemde-
c.
MELSTEIN.

derlijke matinee's
l „klassieke” stuk-
tef overneemt, wel-
aar in hoofdzaak
als G. S. Brecht

om den haverklap in hun auto. Zij gaven toe: ik moest meer „exercise” hebben. Maar in de praktijk houden zij zich aan het spreekwoord, dat het gemak den mensch dient.

Natuurlijk staan hiertegenover weer uitersten. Er zijn er in Amerika ook, bij wie de „exercise” een deel van den godsdienst uitmaakt. Doch daarover later.

Dit alles verklaart, waarom de menschen op het dek zich niet met een flinken stap tevreden stelden, maar het meer op den draf hadden begrepen. Goede voornemens kwamen daarmee aan het licht, maar die den weg van de meeste goede voornemens opgingen. Met den dag vielen er harddravers uit en werd de tijd van harddraven ingekort. Toldat onderscheiden hunner baliekluivers (gedistingeerde, natuurlijk!) waren geworden en uren lang voorover hingen om naar de spelen op het dek te kijken.

Of dit niet met den Amerikaanschen geest in strijd is? Heelemaal niet.

Ongetwijfeld is geen volk zoo energiek als het Amerikaansche. Maar het is dunkt mij, niet te stout beweerd, dat er in geen land zooveel half afgewerkt blijft liggen als in Amerika.

Ik zal nog dikwijls gelegenheid hebben daarop de aandacht te vestigen.

De volharding der Amerikanen bestaat niet hierin, dat men het begin tot een einde tracht te brengen. Halverwege is men vaak het begin reeds vergeten. Of men bekommert er zich niet om.

De Amerikaansche volharding kan tot op zekere hoogte meer formeel dan materiëel worden genoemd, ofschoon ze materiële winsten afwerpt als nergens anders ter wereld.

Het Amerikaansche leven lijkt erg eenvoudig. Toch is het inderdaad veel gecompliceerder dan menig een wel denkt. Den immigrant echter — en dat is het gemakkelijke voor hem — merkt dit in het begin niet. Hij heeft zijn wagen slechts over te brengen op Amerikaansche rails en wanneer zijn handen niet scheef staan en er geen conservatistische kink in zijn hersenkabel is, rolt die als gesmeerd. In de oorzaken daarvan verdiept hij zich niet.

Doch voorloopig genoeg hierover.

Een tweede verschijnsel trof me aan boord.

Men behoeft nog niet in Amerika geweest te zijn om te weten, dat het Amerikaansche volk zijn roem stelt in zijn democratie. Van standen wil het niet weten. Alle klassenindeeling verwerpt het.

Daarom verwondert men er zich over, dat op den oceaan de afstand tusschen de eerste en tweede en tusschen de tweede en derde tamelijk streng gehandhaafd blijft.

Het is zoo iets als: de Joden houden geen gemeenschap met de Samaritanen.

De stoomvaartmaatschappij zelf bevordert dit zeer zeker.

Zij staat den eerste-klas-passagiers wel toe naar de tweede af te dalen, gelijk ook den tweede naar de derde, maar waarschuwend opschriften beletten het omgekeerde.

En de passagiers leggen er zich heel gemakkelijk bij neer.

Het lijkt hun de natuurlijkste zaak der wereld. Zij schijnen zich in het beetje Europeesche atmosfeer, dat zij medegenomen hebben, aardig thuis te voelen.

De verveling, die men op langere reizen ondergaat en waardoor als vanzelf behoefte aan meerdere afleiding ontstaat, waaruit weer zeker verbroederingsgevoel geboren wordt, oefent hier geen invloed.

Zoo noopt dan dit afstandhouden tot nadenken.

Hoe zit dat met die Amerikaansche democratie?

Schept ze wel die gelijkheid, die zij zoo luide verheerlijkt?

Met deze vraag gaat men de nieuwe wereld in. Wat aan boord de menschen tot elkander brengt, is de godsdienstoefening.

Of liever dan heeft er een andere groepeerings van passagiers plaats.

Dan komen bewoners van alle dekken bij elkander, zonder onderscheid van klas.

Maar dan zijn er ook, die geen belangstellen in den godsdienst.

In deze kleine wereld wordt de antithese direct openbaar.

Toch lag dat niet aan den voorganger.

Of hij handelde volgens voorschrift, weet ik niet. Maar dan teekent toch het feit, dat hij zich aan dit voorschrift onderwierp.

Alles is er op berekend om afwijkende gevoelens te sparen.

Van een preek was er dan ook geen sprake. Men kreeg niets meer dan een liturgischen dienst te hooren.

Een oogenblik komt ge daardoor onder den indruk van de schoone gebeden in het Common-Prayer-book, welke door den voorganger worden voorgezegd en door de aanwezigen hardop worden nagebeden.

Evenwel wint een gevoel van onvoldaanheid het van alle andere.

Hoe arm blijft men, als men ieder op zijn eigen wijze God wil laten vereeren!

De kracht van het levende Woord wordt niet ervaren.

Een puur uiterlijke eenheid doet de ziel verhongeren en vernageren.

En ook die uiterlijke eenheid was nog een tweedehand.

Want ongeveer terzelfder tijd werd op een ander deel van het schip Roomschen dienst gehouden.

De nieuwe religie der toekomst, waarvan menig Amerikaan gaarne droomt, en die een eenheidsreligie belooft te zijn, heeft het in haar geboorte wel moeilijk.

De weesen zijn er, naar men zegt.

Maar waar blijft het kind?

Het zou zelfs nog te voortvarend zijn, wanneer men het noemde: een doodgeboren kind.

Het haalt de geboorte niet eens.

Onder de passagiers bevonden zich ongeveer een tiental Roomsche „geestelijken”, onder wie twee seminarium-professoren in de dogmatiek.

Zij hadden mijn naam en kwaliteit op de passagierslijst gelezen en knoopten een gesprek met mij aan. Al spoedig brachten zij het op het volgens hen snel toenemende proces van godsdienstloosheid in Amerika. Met klimmende bezorgdheid sloegen zij de toekomst gade. En eigenaardig was het te hooren, hoe deze mannen, die toch den invloed van Schaeferman niet hadden ondergaan (zij waren geboren Italianen) er nadruk op legden, dat Rome en het Calvinisme, ja elk positief christendom in dezen strijd één heilig, gemeenschappelijk belang hadden voor te staan. Nog even accentueerde ik het verschil tusschen hen en ons, het essentiële onderscheid tusschen Romanisme en Calvinisme. Maar dit vermocht hen niet te schokken in de overtuiging, dat in de toekomst alle positief christendom ieder op eigen gelegenheid, tegen de verongodsdienstiging hadden te strijden en daarin onze eenheid in Christus hadden te openbaren. Iets, waarin ik natuurlijk van harte met hen meeging. Later bij het afscheid wenschten zij mij, immers in hun oog ketter, welslagen van mijn arbeid, zoowel in Amerika als in Nederland, toe.

‘t Was een van de aardigste ontmoetingen.

Wonder genoeg stond op het gezicht van tal van passagiers verveling te lezen. Zij schenen niets interessants te ontdekken in die kleine menschenmaatschappij om zich heen. Ook de zee bleek hen niet te boeien, zij keken er ternauwernood naar. Zij zochten verstrooïng in kaartspel of spelden de „Berengaria”-krant van a—z. De meesten hunner waren dan ook reeds meermalen den oceaan overgestoken. Het nieuwe, dat mij, die totnogtoe slechts de Noordzee was overgegaan, bekoorde, was er voor hen af.

Toch eigenlijk iets onbegrijpelijks.

Want de zee is op geen twee momenten dezelfde.

‘t Is maar de kwestie of men er een visie op krijgt.

Hoe schoon was b.v. het oogenblik, toen de zee gestold schen en veranderd in een onmetelijk veld van geribde smaragd en turkoois.

En dan die zondsondergangen!

Ze zijn er nog mooier dan op de bergen.

Ik denk aan dien laten middag, toen de zon worstelde met de wolken en geen schijf zichtbaar werd, maar een poort van wit-gloeïend licht.

Zoo iets, dunkt me, moeten die stervenden aanschouwen, die met gebroken stem en geglands ge-laat gewagen van het licht, dat hun uit de verte tegenstraalt.

Men zegt weleens, dat het moderne zeeschip de heerlijkheid van den 107den psalm minder goed doet verstaan dan het vroegere.

Ik neem dit gaarne aan.

Niet van ieder geldt het meer:

Zij, die de zee bevaren,

Met schepen rijk bevracht,

Zien op de groote baren

Gods wijsheid en Gods macht.

Het moderne zeeschip heeft te veel schotten, waarachter men zich kan verbergen om niet te zien. Het vroegere daarentegen dwong om het te zien.

En nog altijd blijft het te zien.

Ik schreef daar over de „Berengaria”-krant. Eigenlijk heet ze de „Daily News”. Ze wordt elken dag op de scheepsdrukkerij klaargemaakt. Advertentie en knipwerk vormen het voornaamste bestanddeel. Maar ook wordt er het allerbelangrijkste wereldnieuws in opgenomen. Zoo ontvingen we b.v. het bericht, dat Duitsland het Dawes-plan had aanvaard.

Over de luxeuse inrichting van de boot zal ik het niet hebben. Ook niet over verdere bijzonderheden van de reis. Daarvoor was ze te weinig avontuurlijk. Geen ijsberg kwam in het zicht. Een enkele dolfijn moet volgens het geroep der passagiers uit het water zijn opgesprongen, maar wanneer ik van mijn werk opstond om ook eens te kijken, was het beest natuurlijk al verdwenen. Al die dagen passeerden we overdag een 3 of 4 schepen, wat voor de lediggangers een evenement was. Eindelijk teekende zich de kustlijn af.

Toen was niemand meer binnen te houden.

Alle deklijsten van het schip waren gedrapeerd met menselijke bovenlijven.

Wie een kijker bezat, haalde die te voorschijn.

En iedereen was blijde land te zien.

Hoewel ik er niet van houd om alles op reis zooveel mogelijk geestelijk over te brengen, kon ik ditmaal toch niet nalaten te denken aan de christenheid. Hoe weinig rekt zij zich uit over de verschansing, hoe weinig vonkt haar oog van verlangen om te ontdekken de kustlijn van het betere vaderland.

HEPP.

WIJSBEGERTE.

Wijsbegeerte in steen.

II.

Zooals we zeiden, is het ons bij de bespreking van ons onderwerp in deze artikelenreeks allereerst te doen, om het verstaan van onzen tijd. Maar zal dat goed kunnen geschieden, dan is het allereerst noodig, dat wij ook zien, hoe er door alle eeuwen heen lijnen loopen van ontwikkeling: lijnen, die bovenal echt typeerend zijn voor den tijd, in welken ze een eigen kromming en een eigen afwijking vertoonen.

En dan is het merkwaardig, hoe onderscheiden bouwvaard uit vroeger eeuwen een eigen taal spreekt.

Dat komt speciaal uit in drieërlei soort van bouwwerken.

In die monumenten van bouwkunst, waar men zich met liefde gaf om te offeren met het doel om iets schoons tot stand te brengen, wijl het bouwwerk mede een sprake moest doen uitgaan van de heerlijkheid van het beste, wat men bezat: de kerken.

Dan kunnen we handelen over de gebouwen, waar men een ongewild en onbedoeld getuigenis gaf van hetgeen in allen eenvoud leefde in het hart. Het zijn de bouwwerken, die zonder eenige pretentie zijn, en die geheel uit den drang der omstandigheden geboren, toch een getuigenis geven van het innerlijk „zijn” van de bouwers en de bewoners; een getuigenis, dat een klare taal spreekt; we bedoelen onze boerenhuizen.

En ten slotte zijn er de gebouwen, die in hun grootte of hun rijkdom een sprake doen uitgaan omtrent het karakter van hun tijd, misschien meer dan eenige andere soort van schepping van 's menschen hand: het zijn de kasteelen en de patriciershuizen.

Er spreekt in de gebouwen, in welke de christelijke kerk haar eeredienst uitoefende een eigen beschouwing. En er is een eigen ontwikkeling te ontdekken ook in dit soort van bouwwerk.

In den eersten tijd, nadat men zich vrij en zonder gevaar voor eigen leven kon bewegen, mogen de christenen zich zoo dicht mogelijk hebben aangesloten aan hetgeen als bestaand bouwwerk bekend was — al spoedig gevoelde men, dat bij zoo geheel eigen levensbeschouwing ook eigen levensuiting paste.

En deze levensuiting moest ook daar spreken, waar de kerk zich een gebouw stichtte, om den dienst Gods te vervullen.

Nu is het opvallend, hoe schoon men tenslotte de symbolische gedachte wist te doen aanpassen aan den eisch van de nuttigheid.

Bij den zich al spoedig ontwikkelenden eeredienst toch had men behoefte aan een ruimte, waar een belangrijk deel van den eeredienst werd vervuld; en het allengskens zich ontwikkelend koor in den dienst kreeg ook eigen plaats.

Bleef van de oude basilica het schip van de kerk over, weldra werd de ruimte, waar het altaar een plaats ontving als het hoofd van de kerk; terwijl de zijvleugels, die het tot kruiskerk uitgroeiende bouwwerk ontving, aan het geheel het zoo symbolische grondvlak van het kruis gaven. Eisch van practijk en symboliek gaan hier hand aan hand. En het is moeilijk uit te maken, wat eerder is, de gedachte aan de nuttigheid of aan de symbolische waarde van den bepaalden vorm.

Nu hebben we het hier natuurlijk niet in de eerste plaats over den bouwstijl als zoodanig, het gaat ons er allereerst om, te verstaan, wat de grondgedachte is, welke de wijsgeerige onderstroom is, die ook hier is te ontdekken.

En dan is het te begrijpen, dat groote lijnen in de eerste plaats gezien worden.

Dan moet het ook al dadelijk opvallen, hoe spoedig de opwaartsche lijn in de christelijke kerken de overheerschende wordt. Niet het drukkende en zware, dat de zuilenrij steeds blijft kenmerken, maar het vaste, doch opwaarts strevende van de gothische bouwwor- de, is tenslotte de bekroning van het streven, misschien goeddeels het onbewuste streven, van den christen-geest, om overeenstemming te brengen tusschen idee en steenen realiteit.

De liefde spreekt. Het aanbrengen van nergens overdadig vele, maar toch rijke en soms zelfs buitengewoon ingewikkelde versieringen, doen ons de liefde zien, waarmee de oude kerk werd omringd, in de dagen van haar bouw.

Met de Reformatie schijnt het alles anders te worden. Niet de kerk, maar het Woord komt op den voorgrond. En schier onmiddellijk geeft dit